

Fareed Zakaria

DESET LEKCIJA ZA SVIJET POSLIJE PANDEMIJE

Fraktura, Zagreb 2020., str. 328

Fareed Zakaria voditelj je i urednik emisije Fareed Zakaria GPS koja se svake nedjelje emitira na CNN-u. Svakog tjedna piše kolumne za Washington Post, a do sada je objavio knjige „Svijet nakon Amerike“ (The Post-American World) i „Budućnost slobode“ (The Future of Freedom).

Autor kaže da ovo nije knjiga o pandemiji, nego o svijetu kakav nastaje nakon velikog šoka od „udara“ pandemije i – još važnije – naše reakcije na nju. Život poslije pandemije može biti različit za zemlje, kompanije, a naročito za pojedince.

Daleko najviše posljedica imala je bubonska kuga koja je izbila u srednjoj Aziji u tridesetim godinama četrnaestog stoljeća te se u sljedećem desetljeću proširila na Europu. Pandemija koja nam je još uvijek pohranjena u sjećanju španjolska je gripa, koja je pogodila svijet potkraj Prvog svjetskog rata i ubila oko pedeset milijuna ljudi.

Ljudska bića razvijaju svoje društvo iznimnim tempom, u svakoj domeni brzinom bez presedana. „Analizirajući sve epidemije zabilježene od 1960. The Economist je ustanovio da diktature često pogrešno postupaju kod izbijanja bolesti“.

Jedan od razloga zbog kojih je mala Britanija postala tako respektabilnom modernom državom i zatim izgradila globalno carstvo, bio je taj što su joj njezini brojni konflikti u sedamnaestom i osamnaestom stoljeću pomogli da razvije ne samo nadmoćnu mornaricu nego i mjere porezne mašinerije. Britanske reforme Northcote Trevelyana stvorile su stalni i apolitični sustav javnih službi koji se kopirao diljem svijeta.

Japan je svjesno kopirao prusku birokraciju tijekom svoje modernizacije u Aziji. „Singapur je uzorni primjer ovog fenomena – koji je rezultat kulturne ukorijenjenosti njegove društvene kohezije, mandarinske elite birokracije i britanske ostavštine otvorenijih i transparentnijih sustava. Jedan od ideologa Trumpove revolucije jasno je rekao da je jedan od njegovih ključnih ciljeva „dekonstrukcija administrativne države“. Danas Sjedinjene Države imaju manje vladinih dužnosnika po glavi stanovnika nego većina naprednih demokracija. Kako bi stvari bile još kaotičnije, SAD ima 90.126 jedinica državne i lokalne uprave.

Britanija ima povijesno jaku, učinkovitu i otvorenu vladu na svakoj razini, doduše s jakom antietatiškom tradicijom.

Amerika je postala ono što Francis Fukuyama zove „vetokracija“. Ustavom regulirani sustav ravnoteže, koji se ponavlja na svakoj razini vlasti, osigurava da netko negdje, uvijek može blokirati bilo kakvu pozitivnu akciju. Sjedinjene Države postale su nacija onih koji govore ne. Amerika je u svojem DNK-u antietatiška država. Kako je S. Huntington jednom objasnio, u Americi ne postoji dioba vlasti, kako se to često govori, nego je potreban široki konsenzus i kompromis da se bilo

što napravi. Zakaria zaključuje da u rješavanju izazova koji se nameću u naše doba – riječ je o infrastrukturi, stručnom obrazovanju, klimatskim promjenama, javnom zdravlju – obilje je dokaza da je američka vlada iznevjerila ovu generaciju. Sada Amerika mora učiti od svijeta. A ono o čemu treba najviše učiti jest vlada – ne velika ili mala, nego dobra vlada.

Kina je kao zemlja slijedila vlastitu osobitu mješavinu kapitalizma, planskog gospodarstva, otvorenosti i diktature. Tržišnocentrično razmišljanje nahrupilo je u svako područje ljudskog života, ostavljajući malo prostora za druge vrijednosti poput pravednosti, jednakosti ili suštinske vrijednosti. Desničarske verzije od Trumpa i Borisa Johnsona do Mattea Salviniya u Italiji uglavnom su zabrinute zbog imigracije.

Istraživanje koje je proveo Dacher Keltner ustanovilo je da sudionici odrasli u većem bogatstvu, moći i ugledu pokazuju manje neuroloških znakova suosjećanja kad se pred njih stave prizori patnje. Osim duboke ukorijenjenosti u društvenoj klasi, učinak otupljivanja empatije i veće sebičnosti vidi se i kod svih koji su tek nedavno stekli moć.

Zakaria poručuje da dok brodimo ovom pandemijom i budućim krizama, narod treba slušati stručnjake. No stručnjaci isto tako trebaju slušati narod. Softverska revolucija stvorila je novi svijet u kojem se smanjuje razlika između digitalnog i tradicionalnog gospodarstva. Zakaria zaključuje da će većina nas morati ponovno promišljati koja je svrha naših života. Rad nije.

Miješanje ljudi u gradovima, bilo gdje, uvijek je činilo ta mjesta izvanredno pogodnima za prijenos bolesti. Sva početna žarišta bolesti COVID-a 19 bila su veći gradovi. Isprva su ti epicentri bili veliki gradovi nepoznati većini zapadnjaka – Wuhan, Daegu – ali ubrzo je virus udario bliže kući, svladavajući Milano, London i New York.

Godine 1800. postojala su samo dva grada s barem milijun stanovnika, London i Peking. Godine 1900. bilo ih je petnaestak. Taj se broj 2000. vinuo do 371. Predviđa se da će do 2030. prijeći 700, od čega će 125 biti u Kini. Bez obzira na širenje telefaksa, elektroničke pošte, jeftinijih telefonskih poziva i videokonferencija, gradovi su se preporodili na bezbroj različitih načina, temeljem jedne jedine osobine: ljudska bića vole se družiti. Gradska područja zauzimaju manje od tri posto Zemljine površine.

Amerika pati od nejednakosti i rasizma svugdje. Gradovi nas samo prisiljavaju da se suočimo s tim problemima umjesto da se od njih ograđujemo vratima i privatnim zaštitarima. Etablirani se gradovi sve više nadmeću jedni s drugima kako bi zadržali stanovnike.

Na početku pandemije u četrdeset jednoj afričkoj državi bilo je manje od dvije tisuće respiratora, u usporedbi sa 170.000 samo u SAD-u.

Priča o nejednakosti nije samo priča o nacijama nego i o tvrtkama. Povratak u sigurnost i zaštićenost manifestirat će se u korporativnom životu gdje će veliki postati još veći. U travnju 2020., u usporedbi s godinom prije, globalni zračni

promet pao je za 94%, broj registriranih novih automobila u Europskoj uniji pao je za 76%, a u SAD-u je bilo dvadeset milijuna radnih mjesta manje. Oko 70% njemačke gospodarstvene proizvodnje i poslova obavlja se u uslugama.

Azija je povećala svoj udjel u svjetskoj trgovini između 1990. i 2016. s dvadeset četiri na trideset četiri posto. U posljednjem desetljeću Kina je bila najveći pojedinačni izvor globalnog rasta. Sada je prva u svijetu po trgovini robama, zauzimajući poziciju SAD-a koji je njome vladao sedam desetljeća. Kina je najveći svjetski proizvođač i drugi najveći uvoznik. Na prvom je mjestu u brodogradnji i proizvodnji solarnih panela i vjetroturbina. Ona je najveće tržište za automobile, računala i pametne telefone na svijetu. Kineski je model neobična kombinacija liberalnog i tržišnog gospodarstva i represivne politike, koji proizlazi iz naročite kineske povijesti.

Zakaria smatra da se za liberalni međunarodni poredak ne može reći da nikad nije bio niti liberalni, niti međunarodni, niti uređen u onolikoj mjeri kako se to sad nostalgичno opisuje. Trump je povukao SAD iz više organizacija, ugovora i sporazuma nego ijedan predsjednik u američkoj povijesti.

Naposljetku, kažimo kako je Zakaria napisao autoritativno štivo, naročito uvjerljivo o stanju nacije u SAD-u u ovo pandemijsko vrijeme. Njegova je analiza duboka i argumentirana te globalno obojena. Knjigu toplo preporučujemo svima onima koje zanima dubinska raščlamba suvremenog svijeta pogođenog koronavirusom, prije svega politolozima, sociolozima, ekonomistima i pravnicima.

Prof. dr. sc. Duško Lozina